

Yslam dünýäsi alaçsyzmy?

Category: Kitapcy, Medisina, Publisistika

написано kitapcy | 24 январа, 2025

Yslam dünýäsi alaçsyzmy? YSLAM DÜNYÄSI ALAÇSYZMY?

Yslam dünýäsi we musulmanlar haçanda Günbataryň garşysynda ýeňlişi, ejizligi we alaçsyzlygy başdan geçirseler, muňa üç dürli garşylyk görkezýärler.

Birinji garşylyklary, «atarys, asarys, keseris, hetdini tanadarys!» diýen ýaly hiç zada ýaramaýan bagyryp-çygymalar. Ikinji garşylyk, «Günbatar bizi ýüz ýyllarça ezip gelendigi üçin şu ýagdaýa geldik, şolar bizi şu güne düşürdi, ýogsam bolmasa...» diýip, öz nalajedeýinlikleriniň we ejizlikleriniň aýbyny başgalaryň üstüne atyp, azajygam bolsa psihologiki taýdan ynjalmak.

Üçünjisi bolsa, «Biz osmanlylaryň nesli, biz Selaheddin Eýýubynyň esgerleri, biz Fatih Soltan Mämmediň nebereleri» diýip taryhdan dalda gözlemek, müň ýyl ýada baş ýüz ýyl öňki ýeňişler bilen öwünip, şu günki alaçsyzlyklaryna teselli gözlemek.

Iki ýüz ýyl bäri synalyp gelinýänem bolsa, bularyň hiç biri-de wagtlaýyn ynjalyk tapmadan başga hiç zada ýaramady we ymykly çözüň getirmedi.

Asyl edilmeli zat bolsa, peýdasyz paň-paňlamalardan, atababalarymyzyň taryha siňen ýeňişleri bilen öwünmekden el çekilip, uzak wagtlaýyn durnukly ýollara ýüzlenmekdir.

Uzak wagtlaýyn durnukly ýollar nähili bolýar diýseňiz, akl-paýhas, mantyk we ylym-bilim ýoluna dolanyp gelmek.

Hut müň ýyl owal Ibn Sinanyň, Birunynyň ýa-da Omar Haýýamyň edişi ýaly.

Şol Ibn Sinanyň müň ýyl öň ýazan 1100 sahypalyk «Medisinanyň kanuny» eseri XVII başlaryna çenli Günbataryň ýokary okuw jaýlarynda okuw gollanmasy hökmünde okadylýardy.

Ibn Sinanyň ýa-da Omar Haýýamyň döwürlerinde we olardan öň yslam dünýäsiniň belli şäherleri Bagdat, Kair, Damask, Yspyhan, Merw, Balh, Hyrat, Nişapur, Buhara, Andalus dünýäniň saýlama ylym-bilim odaklarydy.

Hemaýatynda ýüzlerçe ýazyjy-şahyry we alymy saklaýan Mahmyt Gaznaly, Mälikşa ýaly soltanlar, hökümdarlar täze eserleri döredýän alymlary, ýazyjy-şahyrlary baýlyga çümdürýärdi.

Şeýle-de, jadygöý aýallaryň diriligine ýakylýan, garşydaş pikirli adamlaryň gazygyň üstünde oturdylýan we haça çüýlenýän Ýewropasy jahlyýet girdabynda ýüzýärkä, Gündogar Türküstandan Marokka çenli aralykda uzaýan uç-gyraksyz yslam geografiýasynda adamlar saz bilen bejerilýärdi. Arap, pars, türkmen alymlary guran obserwatoriýalary bilen ýyldyzlaryň hereketine gözegçilik edip hasaplap, matematikada täze formulalary işläp düzüýärdiler. Aristoteliň, Eflatunyň eserlerini täzeden teswirläp, matematikada, pelsepede, himiýada, algebrada täze çygyrlar açylýardy.

750-1500-nji ýyllarda yslam dünýäsi ylymdan sungata, dolandyryşdan goşun guramaçylygyna, arhitektura, edebiýatdan pelsepä çenli hemme ugurda Günbataryň öňündedi.

Indem şu günümüze göz aýlaň: gündiziň ornuny gijä berşi ýaly, bu gezek yslam dünýäsi jahlyýet we fanatizm (yňdarmalyk) deňizinde ýüzse, Günbatar hemme ugurda jennet durmuşyny ýaşaýar.

Musulmanyndan buddistine, hindisinden arabyna, afrikalysyndan Ýakyn Gündogarlysyna we Günorta Amerikalysyna hemme jynsdan we ynançdan, hemme ýerden adamlaryň hatda ölüm howpunyň abanmagyndanam gorkman ýaşamak üçin jan edýän ýerleri Günbatar

Ýewropa, Demirgazyk Amerika we olaryň şahalary bolan Awstraliýa, Täze Zelandiýa.

Gürrüňimiziň has düşnükli bolmagy üçin şu günümüzden we yslam dünýäsinden bir mysal bereliň: 2015-nji ýylyň 11-nji sentýabr güni Mekgede Kábäniň töwereginde uly kranlardan biri güýçli öwsen ýeliň zarbyna Mesjidi-Haramy zyýarat edip ýören hajylaryň üstünde düňderilende, 107 adam aradan çykdy, 238 adamam ýaralandy.

Saud ýolbaşçylaryň we hajylaryň muňa beren düşündirişleri yslam dünýäsiniň akyl tutulmasyny täsin ýagdaýda açyp görkezipdi. Saud ýolbaşçylary heläkçiligiň sebäbini ylahy ýazgyt diýip düşündirse, şonda kakasy ölen bir türk Allatagala mukaddes topraklarda kakasyna şeýle takdyry rowa görendigi üçin begenýändigini aýdypdy.

Ýogsam bolmasa, heläkçiligiň sebäbi hemmeleriň düşünp biljek derejesinde aýdyňdy. Kranyň işledilişine jogapkär nemes inženerleri ýönekeýje barlag geçirip, saud ýolbaşçylaryň hajylara has giň ýer açmak üçin kranyň aşagyndaky beton bloklaryň birnäçesini süýşürendigi sebäpli kranyň kiçiräk şemalyň badyna düňderilendigini anyklapdylar.

Şeýle-de, 2002-nji ýylda Saud Arabystanynda talyp gyzlaryň ýatakhanynda çykan ýangyny söndürmek islän erkek ýangyn söndürijä içeri girmäge nämährem diýip rugsat berilmändigi zerarly 15 talyp gyz diriligine ýanyp ölüpdi. Kim ynanmasa, googl-a girsin-de göräýsin.

Yslam ýurtlarynyň islendiginden jahlyýet kükäp duran şular ýaly ýüzlerçe mysaly bermek mümkin.

Eýsem, yslam dünýäsi soňky 200 ýyl bəri şular ýaly masgaraçylykly jahlyýet deňizini boýlap ýörkä, genoside uçramasynyň we kiçijik Ysraýyldan taýak iýmesiniň nämesine geň galjak?

Dünýä şular ýaly özgerensoň we Allatagala bize akyl-paýhas berensoň, muny ulanyp bilmeýän bolsak, günä kimde?

Yslam dünýäsiniň yza galmagynyň sebäpkäri ne günbatarly, ne-de aziýaly imperialistler, ne hem kese ýerleriň komplimasiýalary, hilegärçilikli oýunlary, ne-de başgalary.

Ýeke-täk sebäpkär bar, olam biziň özümiz. Bizi yza galandygymyz üçin basyp aldylar, häzirem basyp alýarlar we şu günki masgaraçylykly ýagdaýy başdan geçirýäris.

Hernä, ýene-de biz musulmanlar bagtly. Indeýler, astekler, maýýalar ýa-da aborigenler ýaly kökümüz guradylmady we

ýerlerimiz doly elimizden alynmady.

Diňe o taýda-bu taýda az-owlak öldürilýäris we taýak iýýäris. Emma aklymyza aýlanmasak, soňumyz indeýlerden gowy bolmaz. Munuň başy eýýäm başladam.

«Hany, nirede?» diýip sorayan bolsaňyz, Kaşgardan, Urumçydan eşdilýän dady-perýatlara gulak germegiňizi maslahat berýärin. Şu gün nobat uýgurlarda we palestinalylarda bolsa, ertir bizde. Meňki aýtmak.

Esedulla OGUZ,

Türkiýeli türkmen žurnalisti.

23.12.2021 ý. Publisistika